

Ապրիլի 2, 2025թ.

Կարծիք

Էդգար Ղազարյանի դեմ հարուցված քրեական գործի և կիրառված արգելանքի միջոցի մասին

Փաստերը

Քաղաքական գործիչ Էդգար Ղազարյանին առաջադրվել է մեղադրանք [Քրեական օրենսգրքի 490-րդ հոդվածի 2-րդ մասի](#) հիմքով: Ըստ «Datalex.am» կայքում հրապարակված տեղեկությունների՝ նրան մեղսագրվում է այն, որ 2024 թվականի օգոստոսի 28-ից մինչև 2024 թվականի հոկտեմբերի 9-ն ընկած ժամանակահատվածում հրապարակայնորեն կատարել է Սահմանադրական դատարանի դատավորներին արատավորող, նրանց իրավունքներին ու օրինական շահերին վնաս պատճառող արտահայտություններ: Մասնավորապես, դատարանի համար որպես փաստական հիմք է ծառայել Էդգար Ղազարյանի՝ Սահմանադրական դատարանի դատավորների հասցեին հնչեցրած քննադատությունը ՍԴՈ-1749 որոշումը կայացնելու առնչությամբ: Այդ որոշումն ընդունվել է 2024 թվականի սեպտեմբերի 26-ին և վերաբերում է «Հայաստանի Հանրապետության և Ադրբեջանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման և սահմանային անվտանգության հարցերով հանձնաժողովի ու Ադրբեջանի Հանրապետության և Հայաստանի Հանրապետության միջև պետական սահմանի սահմանազատման պետական հանձնաժողովի համատեղ գործունեության մասին» կանոնակարգում ամրագրված պարտավորությունների՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելուն:

Քրեական գործի քննության ընթացքում Էդգար Ղազարյանի նկատմամբ կիրառվել է խափանման միջոց՝ երկրից չբացակայելու արգելք: 2025 թվականի փետրվարի 21-ին հավելվել է ևս մեկ խափանման միջոց՝ վարչական հսկողություն, ըստ որի արգելվել է մեղադրյալի կողմից Քրեական օրենսգրքի 490-րդ հոդվածի սուբյեկտների՝ դատավորների, հարկադիր կատարողների, դատախազների, քննիչների, փաստաբանների և նրանց ազգականների վերաբերյալ հանրային կերպով արատավոր տեղեկություններ հայտնել:

2025 թվականի մարտի 4-ին քրեական գործը մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է Երևանի ընդհանուր իրավասության դատարան: Առաջին դատական նիստը նշանակվել է 2025 թվականի մարտի 24-ին, որի ժամանակ պաշտպանները վիճարկել են խափանման միջոցների օրինականությունը, սակայն դատարանը դրանք թողել է անփոփոխ: Վարչական հսկողության որևէ ժամկետ չի սահմանվել: Քրեական գործի քննությունը շարունակվում է:

Եզրահանգում

Էդգար Ղազարյանը հասարակական-քաղաքական գործիչ է, որի նկատմամբ քրեական գործ է հարուցվել նրա հրապարակային հայտարարությունների հիմքով: Դրանք հանրությանը տեղեկություններ ու գաղափարներ հաղորդելու նպատակ են ունեցել, և Էդգար Ղազարյանը իրացրել է արտահայտվելու ազատության իր իրավունքը: Այստեղ առկա է տեղեկատվական վեճ, հետևաբար՝ դրա վերաբերյալ փորձագիտական վերլուծություն իրականացնելն ու կարծիք հայտնելը Խորհրդի մասնագիտական գործունեության շրջանակում է:

Քանի որ քրեական գործի նյութերը հասանելի չեն Խորհրդին, դատական քննությունը դեռ սկզբնական փուլում է, և շատ տվյալներ չեն հրապարակվում նախաքննական գաղտնիք լինելու պատճառով, Խորհուրդը ձեռնպահ է մնում այդ գործի հիմքերին անդրադառնալուց, սակայն գտնում է, որ առկա նյութերը թույլ են տալիս կարծիք արտահայտել խափանման միջոցի մասին՝ այնքանով, որքանով խնդրո առարկա հարցը վերաբերում է խոսքի ազատությանը:

Անձի նկատմամբ այնպիսի խափանման միջոց կիրառելը, որով նրան արգելվում է դատավորների վերաբերյալ հրապարակային քննադատությամբ հանդես գալ, արտահայտվելու ազատության իրավունքի միջամտություն է: Այս մոտեցումը բազմիցս սահմանվել է Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի նախադեպային որոշումներում (մասնավորապես՝ [Օբուխովան ընդդեմ Ռուսաստանի](#), թիվ 34736/03, 08/01/2009, կետ 20):

Դատարանների, դատավորների նկատմամբ հրապարակային քննադատական խոսքը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի՝ կարծիք արտահայտելու ազատության առարկան է: Ըստ Եվրոպական դատարանի՝ դատավորները, հանդիսանալով պետության մի հիմնարար ինստիտուտի (դատական իշխանության) բաղկացուցիչ մաս, կարող են հավասարապես ենթակա լինել անձնական քննադատության՝ ու ոչ միայն տեսական կամ ընդհանրական եղանակով: Ավելին, իրենց պաշտոնեական կարգավիճակում գործելիս նրանք կարող են նույնիսկ ենթակա լինել թույլատրելի քննադատության առավել լայն շրջանակի, քան սովորական քաղաքացիները ([Մորիս ընդդեմ Ֆրանսիայի](#), թիվ 29369/10, ՄԻԵԴ, 23/04/2015, կետ 131): Հետևաբար, Էդգար Ղազարյանի նկատմամբ գործում են Եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի, ՀՀ սահմանադրության 42-րդ հոդվածի՝ ազատ խոսքի պաշտպանության բոլոր սկզբունքները:

Այդ սկզբունքները երեքն են. արտահայտվելու ազատությունը սահմանափակող ցանկացած միջոց պետք է լինի օրենքով սահմանված, հետապնդի իրավաչափ նպատակ, անհրաժեշտ լինի ժողովրդավարական հասարակությունում: Սրանք Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայից ներմուծված պահանջներ են, լայնորեն կիրառվում են նաև Հայաստանում, և սկսած 2011 թվականից դատական պրակտիկայում ձեռք են բերել որոշակիություն, ամբողջականություն ու կայունություն՝ հատկապես քաղաքական խոսույթին վերաբերող իրավական գործընթացներում: Թեև այս պրակտիկան զարգացել է հիմնականում քաղաքացիական դատավարության շրջանակներում, սակայն քրեական գործերով նույնպես կայացվել են դատական ակտեր, որոնցում դատարանները առաջադրված մեղադրանքը դիտարկել են Եվրոպական կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի լույսի ներքո՝ սաղորդ, անհանգստություն պատճառող խոսքը համադրելով դրա հասարակական նշանակության, ժողովրդավարական հասարակությունում քաղաքական խոսքի կարևորության հետ:[\[1\]](#)

Նախ ավելի մանրամասն անդրադառնանք օրինականության սկզբունքին: Այն ենթադրում է, որ ցանկացած միջամտող գործողություն ոչ միայն պետք է ունենա օրենքով սահմանված հիմք, այլև օրենքն ինքնին պետք է բավարարի որոշակիության ու կանխատեսելիության որակական պահանջին: Տվյալ դեպքում Քրեական օրենսգրքի 490-րդ հոդվածի «*արատավորող*» կամ «*իրավունքներին ու օրինական շահերին այլ վնաս պատճառող*» արտահայտությունները չունեն բավարար որոշակիություն, որպեսզի ապահովեն կանխատեսելիություն առ այն, թե որ արարքները կհանգեցնեն քրեական պատասխանատվության, իսկ որոնք՝ քաղաքացիական: Չէ՞ որ վերոնշյալ ձևակերպումներով են որակվում նաև այնպիսի հրապարակային, քննադատական խոսքերը, որոնք հանգեցնում են քաղաքացիական պատասխանատվության Քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի հիմքով:[\[2\]](#) Այդ առումով մինչ այժմ քաղաքացիական գործերով դատարանները կայացրել են բազմաթիվ ակտեր, իսկ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը զարգացրել է մոտ մեկ տասնյակ որոշումներից բաղկացած նախադեպային իրավունք: Անորոշ է նաև, թե կոնկրետ ո՞ր արարքները քրեաիրավական իմաստով կարող են համարվել «այլ վնաս պատճառող», և թե արդյո՞ք ցանկացած քննադատություն հետագայում դատարանի կողմից չի համարվի այդ անձանց իրավունքներին ու օրինական շահերին վնաս պատճառող խոսք՝ պատճառ հանդիսանալով խափանման միջոցի խախտում արձանագրելու համար՝ սրա ողջ բացասական հետևանքով: Այսպիսով, Էդգար Ղազարյանի արտահայտվելու ազատության իրավունքը սահմանափակվելու խափանման միջոցի կիրառման մասին որոշումը չի ապահովում բավարար որոշակիություն և, հետևաբար, չի բավարարում օրինականության պահանջին:

Խնդրահարույց է նաև սահմանափակման համաչափությունը: Էդգար Ղազարյանի նկատմամբ կիրառված խափանման միջոցով արգելվել է նրան տարածել Քրեական օրենսգրքի 490-րդ հոդվածի ողջ դիսպոզիցիայով սահմանված խոսք՝ այդ թվում դատախազի, քննիչի, քննչական մարմնի ղեկավարի, հետաքննության մարմնի, փաստաբանի, ներկայացուցչի, փորձագետի, հարկադիր կատարողի և նրանց ազգականների վերաբերյալ, թեև քրեական գործը հարուցվել է Սահմանադրակա՝ն դատարանի դատավորներին ուղղված քննադատական արտահայտությունների

համար: Եվրոպական դատարանը, նման գործերի առնչությամբ, մեկնաբանելով Կոնվենցիայի 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասի «անհրաժեշտ է ժողովրդավարական հասարակությունում» հասկացությունը, նշում է, որ խափանման միջոցը ոչ միայն պետք է հետապնդի իրավաչափ նպատակ, այլև՝ որ *«պաշտպանված իրավունքների միջամտությունը ավելին չլինի, քան՝ անհրաժեշտ այդ իրավաչափ նպատակը պաշտպանելու համար»* (*Օբուխովան ընդդեմ Ռուսաստանի*, կետ 24): Մինչդեռ, տվյալ դեպքում, թեև քրեական գործը քննվում է Սահմանադրական դատարանի դատավորների վերաբերյալ հրապարակային հայտարարությունների հիմքով, խափանման միջոցն ընդգրկում է անձանց շատ ավելի լայն շրջանակ, քան անհրաժեշտ է, և, հետևաբար, այդ միջոցն անհամաչափ է:

Վերոհիշյալ խնդիրներն ուղիղ տրամաբանական կապ ունեն նաև հենց **Քրեական օրենսգրքի 490-րդ հոդվածի** հետ, որը, Խորհրդի համոզմամբ, **ընդհանրապես պետք է հեռացվի այդ օրենսգրքից**, իսկ հրապարակային հայտարարություններից արդարադատության հեղինակության իրավական պաշտպանությունը դիտարկվի բացառապես քաղաքացիաիրավական հարաբերությունների տիրույթում:^[3] Քանի դեռ արտահայտած միտքը չի պարունակում ատելության խոսք, բռնության կոչ, թշնամության հրահրում և այլ նմանատիպ բովանդակություն, ցանկացած քննադատություն, այդ թվում արդարադատության հասցեին, նույնիսկ եթե այն սուր է և կոշտ բառապաշարով, գտնվում է արտահայտման ազատության պաշտպանության տակ, իսկ այդ պայմաններում քրեաիրավական մեխանիզմների կիրառումը անհամաչափ է, վտանգում է ազատ խոսքի իրավունքը, կարևոր փաստերի, իրադարձությունների և երևույթների վերաբերյալ անկաշկանդ հանրային բանավեճը, հետևաբար՝ անհրաժեշտ չէ ժողովրդավարական հասարակությունում:

Եթե, այդուհանդերձ, 490-րդ հոդվածն օբյեկտիվորեն անհրաժեշտ է արդարադատության շահերի դեմ ուղղված հանցագործությունների կանխման նպատակով, Խորհուրդն առաջարկում է բարեփոխել այդ հոդվածը, հստակեցնել դրա քրեաիրավական բովանդակությունը, ձեռքագատվել անորոշ արտահայտություններից (ինչպիսին է, օրինակ, *«իրավունքներին ու օրինական շահերին այլ վնաս պատճառող տեղեկություն»* ձևակերպումը), ինչպես նաև հստակեցնել, թե «արատավորող» եզրույթի քրեաիրավական բովանդակությունը ինչով է տարբերվում նույն եզրույթի քաղաքացիաիրավական բովանդակությունից՝ Քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի իմաստով, որը քաղաքացիական գործերով շարունակաբար մեկնաբանվել է դատարանների կողմից 2012 թվականից ի վեր:

Անկասկած, դատավորները և դատախազները նույնպես կարիք ունեն իրավական պաշտպանության, ու այդ առումով նրանց նկատմամբ թույլատրելի քննադատության շրջանակներն ավելի նեղ են, քան քաղաքական գործիչների ու պաշտոնատար անձանց դեպքում: Դա պայմանավորված է նրանով, որ արդարադատության ոլորտի ներկայացուցիչները շատ ավելի քիչ հնարավորություններ ունեն արձագանքելու իրենց հասցեագրված քննադատական խոսքին, քան հասարակության այլ խմբեր: Սակայն դատավորները և դատախազները չպետք է անձեռնմխելի լինեն հանրային քննադատության առումով, չպետք է գտնվեն օրենքի հատուկ պաշտպանության

տակ, և նրանց վերաբերյալ հրապարակային քննադատական խոսքը չպետք է հանգեցնի քրեական պատասխանատվության, **եթե այդ խոսքն ունի հանրային նշանակություն, արտահայտվել է հանրային շահի հետապնդմամբ:**

[1] Տե՛ս, օրինակ, Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության դատարանի արդարացման դատավճիռը Արամ Հարությունյանի վերաբերյալ ԵԴ/0323/01/21 քրեական գործով:

[2] Տե՛ս, օրինակ, «արատավորող» եզրի մեկնաբանությունը Քաղաքացիական օրենսգրքի 1087.1 հոդվածի վիրավորանք կամ զրպարտություն հասկացության ներքո Վճռաբեկ դատարանի թիվ ԼԴ/0749/02/10 քաղաքացիական գործով որոշման մեջ. էջ 10:

[3] Պատահական չէ, որ դեռ 2017 թվականին Եվրոպայի խորհրդի փորձագետները առաջարկել են Քրեական օրենսգրքի նախագծից հեռացնել 490-րդ հոդվածի նախկին տարբերակը, որը ձևակերպված է եղել գրեթե նույն սահմանումներով: Տե՛ս [Opinion of the Directorate General Human Rights and Rule of Law of the Council of Europe on the Draft Criminal Code of the Republic of Armenia](#). Prepared on the basis of the comments by Jeremy McBride and John Wadham. September 2017. էջ 37:

Տեղեկատվական վեճերի խորհուրդ

Շուշան Դոյդոյան (Խորհրդի քարտուղար) - Ինֆորմացիայի ազատության կենտրոնի նախագահ

Արա Ղազարյան - «Արա Ղազարյան» իրավաբանական գրասենյակի տնօրեն

Բորիս Նավասարդյան - Երևանի մամուլի ակումբի նախագահ

Արամ Աբրահամյան - «Առավոտ» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր

Աշոտ Մելիքյան - Խոսքի ազատության պաշտպանության կոմիտեի նախագահ

Օլգա Սաֆարյան - Փաստաբան